

بررسی وضعیت اجتماعی و اقتصادی جوانان

طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰

زهره فلاح محسن خانی

مریم جوادی

پژوهشکده های آمار

گروه پژوهشی روش های فنی و روش های آماری

تابستان ۱۳۹۲

به نام خداوند جان و خرد

در جداول این گزارش، رقم «کل» با مجموع ارقام لزوماً برابر نیست که علت اصلی آن، وجود بی‌پاسخی در قلم آماری مربوط است. در صورت کامل بودن اطلاعات، از واژه‌ی «جمع» استفاده شده است.

پیش‌گفتار

تغییرات سریع جمعیتی کشور طی سه دهه‌ی اخیر موجب ایجاد پدیده‌های اجتماعی خاص نظیر مضیق‌های ازدواج، افزایش بیکاری، مهاجرت و نظایر آن به‌ویژه برای جوانان شده است. به همین دلیل در سال‌های اخیر مسائل مرتبط با جامعه‌ی جوانان از جمله فراهم کردن شغل مناسب، مسکن، شرایط تحصیل و ازدواج برای این زیرگروه از جامعه از مهمترین مسائلی بوده که نیازمند برنامه‌ریزی دقیق در زمینه‌های مختلف و سیاست‌گذاری‌های مناسب در برنامه‌های کشور است. برای رفع این نیاز انجام بررسی‌هایی دقیق در خصوص وضعیت جوانان از جنبه‌های مختلف و توجه خاص به این گروه در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و اجتماعی کشور ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

پژوهشکده‌ی آمار با توجه به رسالت خود در زمینه‌ی اجرای طرح‌های پژوهشی با هدف تولید آمارهای باکیفیت، اجرای طرح پژوهشی «بررسی وضعیت اجتماعی و اقتصادی جوانان طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰» را در دستور کار خود قرار داد، که اجرای آن از اردیبهشت ۱۳۹۱ آغاز شد و گزارش نهایی آن اکنون در دسترس علاقه‌مندان قرار گرفته است. این پژوهش در گروه پژوهشی طرح‌های فنی و روش‌های آماری پژوهشکده‌ی آمار با همکاری خانم زهره فلاح محسن‌خانی، مجری طرح و خانم مریم جوادی، همکار اصلی طرح پژوهشی به انجام رسیده است، که بدین وسیله از ایشان، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود. همچنین از سرکار خانم مهنوش میرمحمد که زحمت تایپ و صفحه‌آرایی این گزارش را برعهده داشته‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود.

گروه پژوهشی طرح‌های فنی و روش‌های آماری

پژوهشکده‌ی آمار

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
فصل ۱- تعاریف و مفاهیم و شاخص‌ها	۳
۱-۱- تعاریف و مفاهیم	۵
۲-۱- شاخص‌های به کار رفته	۱۳
فصل ۲- تحولات جمعیتی، مهاجرت و آموزش جوانان	۱۷
۱-۲- تحولات جمعیتی جوانان	۱۹
۱-۱-۲- روند شاخص‌های عمده‌ی جمعیت کل و جمعیت جوان کشور	۲۱
۲-۱-۲- روند توزیع سنی جنسی جمعیت جوان	۲۸
۳-۱-۲- توزیع جوانان بر حسب جنس، سن و وضع سکونت	۲۸
۴-۱-۲- توزیع جوانان بر حسب جنس، سن و نوع خانوار	۳۱
۲-۲- مهاجرت جوانان	۳۶
۳-۲- آموزش جوانان	۴۱
فصل ۳- ازدواج جوانان	۴۹
۱-۳- سن ازدواج	۵۲
۲-۳- وضع زناشویی جوانان	۵۶
۳-۳- تاخیر در ازدواج جوانان	۵۹
۴-۳- مضیق‌ه‌ی ازدواج	۶۲
۵-۳- جوانان بی‌همسر بر اثر طلاق	۶۷
۶-۳- توزیع سنی زوجین جوان در زمان ازدواج و طلاق	۷۰
فصل ۴- بازار کار جوانان	۷۳
۱-۴- روند شاخص‌های عمده بازار کار جوانان	۷۶
۱-۱-۴- نرخ مشارکت، نرخ بیکاری و نسبت اشتغال جوانان	۷۶
۲-۱-۴- نرخ بیکاری جوانان و نرخ بیکاری ملی	۷۹
۳-۱-۴- نرخ بیکاری و سطح سواد جوانان	۸۱
۴-۱-۴- تعداد جوانان فعال، شاغل و بیکار	۸۳
۵-۱-۴- سهم جوانان شاغل، بیکار و غیرفعال	۸۴

ب بررسی وضعیت اجتماعی و اقتصادی جوانان ...

- ۸۵ ۲-۴- شاخص‌های عمده‌ی بازار کار جوانان به تفکیک جنس و سنین منفرد
- ۸۷ ۱-۲-۴- سن انتظاری اشتغال
- ۸۸ ۳-۴- وضع فعالیت جوانان
- ۸۸ ۱-۳-۴- توزیع جوانان بر حسب جنس، گروه سنی و وضع فعالیت
- ۹۱ ۲-۳-۴- توزیع نسبی جوانان بر حسب وضع فعالیت به تفکیک سنین منفرد و جنس
- ۹۳ ۴-۴- جوانان شاغل
- ۹۳ ۱-۴-۴- توزیع جوانان شاغل بر حسب جنس، گروه سنی و شهری- روستایی
- ۹۵ ۲-۴-۴- توزیع جوانان شاغل بر حسب جنس و وضع شغلی
- ۹۷ ۳-۴-۴- توزیع جوانان شاغل بر حسب وضع شغلی و بخش‌های عمده‌ی فعالیت اقتصادی
- ۹۹ ۴-۴-۴- توزیع نسبی جوانان شاغل بر حسب وضع شغلی به تفکیک سنین منفرد و جنس
- ۱۰۱ ۵-۴-۴- توزیع جوانان شاغل بر حسب گروه‌های عمده‌ی شغل و فعالیت
- ۱۰۷ ۶-۴-۴- توزیع جوانان شاغل بر حسب جنس و طول مدت اشتغال
- ۱۰۸ ۷-۴-۴- توزیع جوانان شاغل بر حسب جنس و تعداد شغل
- ۱۰۸ ۸-۴-۴- توزیع جوانان شاغل بر حسب جنس و پوشش بیمه‌ی درمانی
- ۱۰۹ ۹-۴-۴- مشاغل عمده‌ی جوانان
- ۱۱۳ ۱۰-۴-۴- جوانان شاغل دارای تحصیلات عالی
- ۱۲۴ ۱۱-۴-۴- ساعت کار جوانان
- ۱۲۸ ۵-۴- جوانان بیکار
- ۱۲۸ ۱-۵-۴- توزیع جوانان بیکار بر حسب جنس و سطح سواد
- ۱۳۰ ۲-۵-۴- توزیع جوانان بیکار بر حسب جنس و وضعیت قبل از بیکاری
- ۱۳۱ ۳-۵-۴- جوانان بیکار قبلاً شاغل
- ۱۳۵ ۴-۵-۴- توزیع جوانان بیکار بر حسب جنس و وضعیت برخورداری از بیمه بیکاری
- ۱۳۵ ۵-۵-۴- توزیع جوانان بیکار بر حسب جنس و طول مدت بیکاری
- ۱۳۷ ۶-۵-۴- متوسط طول مدت بیکاری جوانان بر حسب جنس و سطح سواد
- ۱۳۸ ۷-۵-۴- بیکاران بر حسب اولویت
- ۱۳۹ ۸-۵-۴- جوانان بیکار دارای تحصیلات دانشگاهی
- ۱۴۳ ۶-۴- شاخص‌های اجتماعی وابسته به بازار کار جوانان
- ۱۴۳ ۱-۶-۴- کم بهره‌گیری از نیروی کار جوانان
- ۱۴۶ ۲-۶-۴- جوانان غیر فعال
- ۱۴۷ ۳-۶-۴- جوانان علاف
- ۱۴۸ ۴-۶-۴- جوانان آسیب‌پذیر

فهرست ت

۷-۴- آمارهای جریان نیروی کار جوانان ۱۵۰

۷-۴-۱- گذار جوانان از تحصیل به کار ۱۵۴

فصل ۵- جوانان سرپرست خانوار ۱۵۵

۵-۱- توزیع خانوارهای دارای سرپرست جوان ۱۵۷

۵-۲- ویژگی‌های مسکن و امکانات در اختیار خانوارهای دارای سرپرست جوان ۱۵۹

۵-۳- هزینه‌های خانوارهای دارای سرپرست جوان ۱۶۴

۵-۴- کمک و حمایت‌های ارائه شده به خانوارهای دارای سرپرست جوان ۱۶۸

۵-۵- توزیع خانوارهای دارای سرپرست جوان بر حسب دهک‌های درآمدی ۱۷۱

مرجع‌ها ۱۷۷

فهرست جدول‌ها

فصل ۲

- جدول ۱- روند شاخص‌های عمده‌ی جمعیتی در کشور ۱۳۹۰-۱۳۳۵ ۲۰
- جدول ۲- جمعیت جوان بر حسب گروه سنی و جنس ۱۳۸۵-۱۳۳۵ ۲۸
- جدول ۳- جمعیت جوان بر حسب گروه سنی، جنس و وضع سکونت ۱۳۸۵ ۲۹
- جدول ۴- جمعیت جوان بر حسب گروه سنی، جنس و وضع سکونت ۱۳۹۰ ۲۹
- جدول ۵- جمعیت جوان بر حسب گروه سنی، جنس و نوع خانوار ۱۳۸۵ ۳۱
- جدول ۶- جمعیت جوان بر حسب گروه سنی، جنس و نوع خانوار ۱۳۹۰ ۳۱
- جدول ۷- جمعیت جوان کشور بر حسب استان به تفکیک جنس ۱۳۸۵ ۳۴
- جدول ۸- جمعیت جوان کشور بر حسب استان به تفکیک جنس ۱۳۹۰ ۳۵
- جدول ۹- مهاجران جوان بر حسب مبداء و مقصد آخرین مهاجرت ۱۳۹۰-۱۳۸۵ ۳۶
- جدول ۱۰- مهاجران جوان وارد شده بر حسب علت مهاجرت و جنس ۳۸
- جدول ۱۱- مهاجران جوان وارد شده بر حسب علت مهاجرت به تفکیک شهری و روستایی ۳۸
- جدول ۱۲- مهاجران جوان بر حسب جنس و استان محل اقامت قبلی ۴۰
- جدول ۱۳- درصد باسوادی در جمعیت جوان به تفکیک جنس و وضع سکونت ۴۲
- جدول ۱۴- درصد جمعیت جوان در حال تحصیل به تفکیک جنس و وضع سکونت ۴۲
- جدول ۱۵- برآورد جمعیت جوان بر حسب گروه سنی، جنس و سطح سواد ۱۳۸۵ ۴۴
- جدول ۱۶- جمعیت جوان بر حسب گروه سنی، جنس و سطح سواد ۱۳۹۰ ۴۴
- جدول ۱۷- برآورد جمعیت جوان دانشجو در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی کشور
بر حسب جنس و دوره‌ی تحصیلی ۱۳۸۵ ۴۵
- جدول ۱۸- جمعیت جوان دانشجو در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی کشور
بر حسب جنس و دوره‌ی تحصیلی ۱۳۹۰ ۴۵

فصل ۳

- جدول ۱- میانگین سن در اولین ازدواج در چند کشور منتخب به تفکیک جنس ۵۳
- جدول ۲- میانگین سن در اولین ازدواج بر حسب جنس به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۹۰-۱۳۳۵ ۵۵
- جدول ۳- وضع زناشویی جوانان بر حسب گروه سنی و جنس ۱۳۸۵ ۵۷
- جدول ۴- وضع زناشویی جوانان بر حسب گروه سنی و جنس ۱۳۹۰ ۵۸
- جدول ۵- درصد ازدواج نکرده‌های مردان و زنان ۲۰ تا ۲۴ ساله در چند کشور منتخب ۶۰

- جدول ۶- روند درصد جوانان هرگز ازدواج نکرده از کل جمعیت جوان
 به تفکیک گروه سنی و جنس ۱۳۵۵-۱۳۹۰ ۶۱
- جدول ۷- روند عدم تعادل نسبت‌های جنسی در سنین ازدواج ۱۳۵۵-۱۳۹۰ ۶۴
- جدول ۸- روند عدم تعادل نسبت‌های جنسی در ازدواج نکرده‌ها ۱۳۵۵-۱۳۹۰ ۶۵
- جدول ۹- درصد افراد بی‌همسر بر اثر طلاق از جمعیت ۲۰ تا ۲۴ ساله‌ی حداقل یک‌بار ازدواج کرده .. ۶۷
- جدول ۱۰- روند درصد جوانان بی‌همسر بر اثر طلاق از کل جمعیت جوان حداقل یک بار ازدواج کرده
 به تفکیک گروه سنی و جنس ۱۳۵۵-۱۳۹۰ ۶۹
- جدول ۱۱- توزیع سنی زوجین جوان در زمان ازدواج ۱۳۸۵ ۷۱
- جدول ۱۲- توزیع سنی زوجین جوان در زمان ازدواج ۱۳۹۰ ۷۱
- جدول ۱۳- توزیع سنی زوجین جوان در زمان طلاق ۱۳۸۵ ۷۲
- جدول ۱۴- توزیع سنی زوجین جوان در زمان طلاق ۱۳۹۰ ۷۲

فصل ۴

- جدول ۱- روند شاخص‌های عمده‌ی نیروی کار جوانان در کشور ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۷۷
- جدول ۲- روند نرخ بیکاری ملی و نرخ بیکاری جوانان به تفکیک مناطق شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۷۹
- جدول ۳- روند نرخ بیکاری جوانان به تفکیک جنس و سطح سواد ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۱
- جدول ۴- روند تعداد جوانان فعال، شاغل و بیکار در کشور ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۳
- جدول ۵- روند سهم جوانان شاغل، بیکار و غیر فعال در کشور ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۴
- جدول ۶- شاخص‌های عمده‌ی نیروی کار جوانان بر حسب سن ۸۵
- جدول ۷- جمعیت جوان بر حسب گروه سنی، جنس و وضع فعالیت اقتصادی ۱۳۸۵ ۸۹
- جدول ۸- جمعیت جوان بر حسب گروه سنی، جنس و وضع فعالیت اقتصادی ۱۳۹۰ ۸۹
- جدول ۹- توزیع نسبی جمعیت جوان بر حسب وضع فعالیت به تفکیک سن ۱۳۸۵ ۹۲
- جدول ۱۰- توزیع نسبی جمعیت جوان بر حسب وضع فعالیت به تفکیک سن ۱۳۹۰ ۹۲
- جدول ۱۱- جمعیت جوان شاغل بر حسب گروه سنی، جنس و وضع سکونت ۹۴
- جدول ۱۲- جمعیت جوان شاغل بر حسب اشتغال در بخش عمومی و خصوصی به تفکیک جنس .. ۹۶
- جدول ۱۳- جمعیت جوان شاغل بر حسب وضع شغلی و بخش فعالیت ۹۸
- جدول ۱۴- توزیع نسبی جمعیت جوان شاغل بر حسب وضع شغلی به تفکیک سن ۱۳۸۵ ۱۰۰
- جدول ۱۵- توزیع نسبی جمعیت جوان شاغل بر حسب وضع شغلی به تفکیک سن ۱۳۹۰ ۱۰۰
- جدول ۱۶- جمعیت جوان شاغل بر حسب گروه‌های عمده‌ی شغل و فعالیت ۱۳۸۵ ۱۰۳
- جدول ۱۷- جمعیت جوان شاغل بر حسب گروه‌های عمده‌ی شغل و فعالیت ۱۳۹۰ ۱۰۵
- جدول ۱۸- توزیع جوانان شاغل بر حسب طول مدت اشتغال به تفکیک جنس ۱۰۸

ح	 بررسی وضعیت اجتماعی و اقتصادی جوانان ...
۱۰۸	جدول ۱۹- توزیع جوانان شاغل بر حسب تعداد شغل به تفکیک جنس
۱۰۹	جدول ۲۰- توزیع جوانان شاغل بر حسب وضعیت بیمه‌ی درمانی به تفکیک جنس
۱۱۰	جدول ۲۱- مشاغل عمده‌ی مردان جوان در سال ۱۳۸۵
۱۱۱	جدول ۲۲- مشاغل عمده‌ی مردان جوان در سال ۱۳۹۰
۱۱۲	جدول ۲۳- مشاغل عمده‌ی زنان جوان در سال ۱۳۸۵
۱۱۲	جدول ۲۴- مشاغل عمده‌ی زنان جوان در سال ۱۳۹۰
	جدول ۲۵- مردان جوان شاغل دارای تحصیلات عالی بر حسب گروه‌های
۱۱۶	عمده فعالیت و رشته‌ی تحصیلی ۱۳۸۵
	جدول ۲۶- زنان جوان شاغل دارای تحصیلات عالی بر حسب گروه‌های
۱۱۸	عمده فعالیت و رشته‌ی تحصیلی ۱۳۸۵
	جدول ۲۷- مردان جوان شاغل دارای تحصیلات عالی بر حسب گروه‌های
۱۲۰	عمده فعالیت و رشته‌ی تحصیلی ۱۳۹۰
	جدول ۲۸- زنان جوان شاغل دارای تحصیلات عالی بر حسب گروه‌های
۱۲۲	عمده فعالیت و رشته‌ی تحصیلی ۱۳۹۰
	جدول ۲۹- توزیع جوانان شاغل بر حسب ساعت کار معمول در هفته‌ی مرجع
۱۲۴	در فصل آمارگیری به تفکیک جنس
۱۲۶	جدول ۳۰- متوسط ساعت کار واقعی جوانان شاغل در هفته‌ی مرجع بر حسب گروه سنی و جنس
	جدول ۳۱- توزیع جوانان شاغل مایل و آماده برای افزایش ساعت کار بر حسب ساعت کار واقعی
۱۲۸	در هفته‌ی مرجع به تفکیک جنس
۱۲۹	جدول ۳۲- جمعیت جوان بیکار بر حسب جنس و سطح سواد ۱۳۸۵
۱۲۹	جدول ۳۳- جمعیت جوان بیکار بر حسب جنس و سطح سواد ۱۳۹۰
۱۳۰	جدول ۳۴- جمعیت جوان بیکار بر حسب وضعیت قبل از بیکاری به تفکیک جنس
۱۳۲	جدول ۳۵- جوانان بیکار قبلاً شاغل بر حسب علت ترک شغل به تفکیک جنس
۱۳۳	جدول ۳۶- جوانان بیکار قبلاً شاغل بر حسب اشتغال در بخش عمومی و خصوصی به تفکیک جنس ..
۱۳۴	جدول ۳۷- جوانان بیکار قبلاً شاغل بر حسب اشتغال در بخش‌های عمده‌ی اقتصادی به تفکیک جنس
۱۳۵	جدول ۳۸- جوانان بیکار بر حسب وضعیت برخورداری از بیمه‌ی بیکاری به تفکیک جنس
۱۳۶	جدول ۳۹- جمعیت جوان بیکار بر حسب جنس و طول مدت بیکاری
۱۳۷	جدول ۴۰- متوسط طول مدت بیکاری جوانان بر حسب ماه به تفکیک جنس و سطح سواد ۱۳۸۵
۱۳۷	جدول ۴۱- متوسط طول مدت بیکاری جوانان بر حسب ماه به تفکیک جنس و سطح سواد ۱۳۹۰
۱۳۹	جدول ۴۲- جمعیت جوان بیکار بر حسب اولویت به تفکیک جنس

جدول ۴۳- جمعیت جوان بیکار دارای تحصیلات دانشگاهی بر حسب	
جنس و رشته‌ی تحصیلی ۱۳۸۵	۱۴۱
جدول ۴۴- جمعیت جوان بیکار دارای تحصیلات دانشگاهی بر حسب	
جنس و رشته‌ی تحصیلی ۱۳۹۰	۱۴۲
جدول ۴۵- نیروی کار جوان کم بهره به تفکیک جنس	۱۴۴
جدول ۴۶- روند سهم جوانان غیرفعال در کشور ۱۳۸۵-۱۳۹۰	۱۴۷
جدول ۴۷- روند سهم جوانان علاف در کشور ۱۳۸۵-۱۳۹۰	۱۴۸
جدول ۴۸- روند سهم جوانان آسیب‌پذیر در کشور ۱۳۸۵-۱۳۹۰	۱۵۰
جدول ۴۹- ماتریس انتقال نیروی کار بین دو دوره	۱۵۱
جدول ۵۰- جریان نیروی کار جوانان ۱۵ تا ۱۹ ساله در ایران، سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹	۱۵۲
جدول ۵۱- جریان نیروی کار جوانان ۲۰ تا ۲۴ ساله در ایران، سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹	۱۵۳

فصل ۵

جدول ۱- خانوارهای معمولی دارای سرپرست جوان بر حسب	
جنس و گروه سنی سرپرست و تعداد اعضای خانوار	۱۵۷
جدول ۲- خانوارهای معمولی دارای سرپرست جوان بر حسب	
جنس سرپرست، تعداد اعضا و وضع سکونت	۱۵۸
جدول ۳- توزیع خانوارهای معمولی ساکن دارای سرپرست جوان بر حسب	
نحوه‌ی تصرف واحد مسکونی معمولی	۱۵۹
جدول ۴- توزیع نسبی خانوارهای معمولی ساکن دارای سرپرست جوان بر حسب	
تعداد اتاق در اختیار در واحد مسکونی معمولی	۱۶۰
جدول ۵- توزیع نسبی خانوارهای معمولی ساکن دارای سرپرست جوان بر حسب	
مساحت واحد مسکونی معمولی	۱۶۲
جدول ۶- درصد خانوارهای معمولی ساکن با سرپرست جوان دارای موتورسیکلت،	
خودرو سبک و رایانه	۱۶۳
جدول ۷- سهم هزینه‌های خوراکی و غیر خوراکی خانوارهای دارای سرپرست جوان	
به تفکیک شهری و روستایی طی سال‌های ۸۹-۱۳۸۵ (درصد)	۱۶۵
جدول ۸- سهم هزینه‌های خوراکی و غیر خوراکی خانوارهای معمولی ساکن	
به تفکیک شهری و روستایی طی سال‌های ۸۹-۱۳۸۵ (درصد)	۱۶۵
جدول ۹- سهم درآمدهای غیر پولی از کل درآمد به تفکیک مناطق شهری و روستایی	
طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۵ (درصد در نمونه)	۱۶۹

د بررسی وضعیت اجتماعی و اقتصادی جوانان ...

جدول ۱۰- نسبت خانوارهای با سرپرست جوان روستایی در هر دهک درآمدی

طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۹ (درصد) ۱۷۱

جدول ۱۱- نسبت خانوارهای با سرپرست جوان شهری در هر دهک درآمدی

طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۹ (درصد) ۱۷۲

جدول ۱۲- سهم جوانان سرپرست خانوار روستایی در هر دهک درآمدی

طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۹ (درصد) ۱۷۳

جدول ۱۳- سهم جوانان سرپرست خانوار شهری در هر دهک درآمدی

طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۹ (درصد) ۱۷۴

فهرست نمودارها

فصل ۲

- نمودار ۱- میانه سنی در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا- ۲۰۱۰ ۲۲
- نمودار ۲- روند ترکیب سنی جمعیت ۱۳۹۰-۱۳۳۵ ۲۳
- نمودار ۳- توزیع نسبی جمعیت خاورمیانه و شمال آفریقا بر حسب گروه‌های عمده‌ی سنی ۲۴
- نمودار ۴- توزیع نسبی جمعیت ایران بر حسب گروه‌های عمده‌ی جمعیتی ۲۵
- نمودار ۵- درصد تغییر در اندازه جمعیت جوانان ۲۶
- نمودار ۶- ترکیب سنی جمعیت کشور ۲۶
- نمودار ۷- روند رشد جمعیت ۱۳۹۰-۱۳۳۵ ۲۷
- نمودار ۸- توزیع نسبی جمعیت جوان بر حسب وضع سکونت ۳۰
- نمودار ۹- توزیع نسبی مهاجران جوان بر حسب نوع مهاجرت ۳۷
- نمودار ۱۰- مهم‌ترین علل مهاجرت جوانان ۳۹
- نمودار ۱۱- درصد جمعیت جوان در حال تحصیل ۴۳
- نمودار ۱۲- توزیع نسبی جمعیت جوان بر حسب سطح سواد ۴۵
- نمودار ۱۳- جمعیت جوان دانشجو بر حسب دوره‌ی تحصیلی ۴۶
- نمودار ۱۴- توزیع جنسی دانشجویان جوان بر حسب دوره‌های تحصیلی ۴۷

فصل ۳

- نمودار ۱- میانگین سن در اولین ازدواج ۵۶
- نمودار ۲- توزیع نسبی جمعیت جوان بر حسب وضع زناشویی ۵۹
- نمودار ۳- تاخیر در ازدواج جوانان، درصد جوانان هرگز ازدواج نکرده از کل جمعیت جوان ۶۲
- نمودار ۴- عدم تعادل نسبت‌های جنسی در سنین ازدواج (بافرض ۵ سال اختلاف سن) ۶۴
- نمودار ۵- عدم تعادل نسبت‌های جنسی در هرگز ازدواج نکرده‌ها ۶۶
- نمودار ۶- درصد جوانان بی‌همسر بر اثر طلاق از جوانان حداقل یک‌بار ازدواج کرده ۷۰

فصل ۴

- نمودار ۱- روند شاخص‌های عمده‌ی نیروی کار جوانان ۱۳۹۰-۱۳۸۵ ۷۸
- نمودار ۲- روند نرخ مشارکت جوانان به تفکیک جنس ۱۳۹۰-۱۳۸۵ ۷۸

- نمودار ۳- روند نرخ بیکاری جوانان به تفکیک جنس ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۷۸
- نمودار ۴- روند نسبت اشتغال جوانان به تفکیک جنس ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۷۹
- نمودار ۵- روند نرخ بیکاری جوانان در برابر نرخ بیکاری ملی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۰
- نمودار ۶- روند نرخ بیکاری جوانان در مناطق شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۰
- نمودار ۷- روند نرخ بیکاری مردان جوان به تفکیک سطح سواد ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۲
- نمودار ۸- روند نرخ بیکاری زنان جوان به تفکیک سطح سواد ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۲
- نمودار ۹- روند تعداد جوانان شاغل ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۳
- نمودار ۱۰- روند سهم جوانان شاغل، بیکار و غیرفعال ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۵
- نمودار ۱۱- تغییرات نرخ مشارکت سنی جوانان ۸۶
- نمودار ۱۲- تغییرات نرخ بیکاری سنی جوانان ۸۷
- نمودار ۱۳- سن انتظاری اشتغال جوانان ۸۸
- نمودار ۱۴- توزیع نسبی جمعیت جوان بر حسب وضع فعالیت ۹۰
- نمودار ۱۵- توزیع نسبی جمعیت جوان بر حسب وضع فعالیت به تفکیک سن ۹۳
- نمودار ۱۶- توزیع نسبی جوانان شاغل بر حسب جنس و وضع سکونت ۹۴
- نمودار ۱۷- تعداد مردان جوان شاغل به تفکیک وضع شغلی ۹۶
- نمودار ۱۸- تعداد زنان جوان شاغل به تفکیک وضع شغلی ۹۶
- نمودار ۱۹- توزیع نسبی جوانان شاغل بر حسب وضع شغلی ۹۷
- نمودار ۲۰- تعداد جوانان شاغل به تفکیک بخش فعالیت ۹۸
- نمودار ۲۱- توزیع نسبی جوانان شاغل بر حسب بخش فعالیت ۹۹
- نمودار ۲۲- توزیع نسبی جمعیت جوان شاغل بر حسب وضع شغلی به تفکیک سن ۱۰۱
- نمودار ۲۳- توزیع نسبی جوانان شاغل بر حسب گروه‌های عمده‌ی فعالیت اقتصادی ۱۰۲
- نمودار ۲۴- توزیع نسبی جوانان شاغل بر حسب گروه‌های عمده‌ی شغلی ۱۰۷
- نمودار ۲۵- توزیع نسبی جوانان شاغل دارای تحصیلات عالی بر حسب رشته‌ی تحصیلی ۱۱۴
- نمودار ۲۶- توزیع نسبی جوانان شاغل دارای تحصیلات عالی بر حسب گروه‌های عمده فعالیت اقتصادی ۱۱۵
- نمودار ۲۷- توزیع نسبی جوانان شاغل بر حسب ساعت کار معمول در هفته ۱۲۵
- نمودار ۲۸- متوسط ساعت کار واقعی جوانان در هفته ۱۲۷
- نمودار ۲۹- توزیع نسبی جوانان بیکار بر حسب سطح سواد ۱۲۹
- نمودار ۳۰- توزیع نسبی جوانان بیکار بر حسب وضعیت قبل از بیکاری ۱۳۰
- نمودار ۳۱- توزیع نسبی جوانان بیکار قبلاً شاغل بر حسب دلایل عمده ترک شغل ۱۳۲

- نمودار ۳۲- توزیع نسبی جوانان بیکار قبلاً شاغل بر حسب وضع شغلی ۱۳۳
- نمودار ۳۳- توزیع نسبی جوانان بیکار قبلاً شاغل بر حسب اشتغال در بخش‌های عمده‌ی اقتصادی ۱۳۵
- نمودار ۳۴- توزیع نسبی جوانان بیکار بر حسب طول مدت بیکاری ۱۳۶
- نمودار ۳۵- متوسط طول مدت بیکاری جوانان بر حسب ماه به تفکیک سطح سواد ۱۳۸
- نمودار ۳۶- توزیع نسبی جمعیت بیکار بر حسب اولویت ۱۳۹
- نمودار ۳۷- توزیع نسبی جوانان بیکار دارای تحصیلات عالی بر حسب رشته‌ی تحصیلی ۱۴۳
- نمودار ۳۸- توزیع نسبی نیروی کار جوان کم‌بهره ۱۴۵
- نمودار ۳۹- روند سهم جوانان غیرفعال به تفکیک جنس ۱۳۹۰-۱۳۸۵ ۱۴۷
- نمودار ۴۰- روند سهم جوانان علاف به تفکیک جنس ۱۳۹۰-۱۳۸۵ ۱۴۸
- نمودار ۴۱- روند سهم جوانان آسیب‌پذیر به تفکیک جنس ۱۳۹۰-۱۳۸۵ ۱۵۰

فصل ۵

- نمودار ۱- توزیع نسبی خانوارهای معمولی ساکن با سرپرست جوان بر حسب نحوه‌ی تصرف واحد مسکونی معمولی ۱۶۰
- نمودار ۲- خانوارهای معمولی ساکن با سرپرست جوان بر حسب تعداد اتاق در اختیار در واحد مسکونی معمولی ۱۶۱
- نمودار ۳- خانوارهای معمولی ساکن با سرپرست جوان بر حسب مساحت واحد مسکونی معمولی ۱۶۲
- نمودار ۴- درصد خانوارهای معمولی ساکن با سرپرست جوان دارای موتورسیکلت، خودرو و سبک و رایانه ۱۶۴
- نمودار ۵- مقایسه سهم هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی از کل هزینه‌های خانوار به تفکیک سرپرست خانوار در مناطق شهری طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۵ ۱۶۶
- نمودار ۶- مقایسه سهم هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی از کل هزینه‌های خانوار به تفکیک سرپرست خانوار در مناطق روستایی طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۵ ۱۶۷
- نمودار ۷- مقایسه سهم هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی از کل هزینه‌های خانوار دارای سرپرست جوان به تفکیک مناطق شهری و روستایی طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۵ .. ۱۶۸
- نمودار ۸- مقایسه سهم درآمدهای غیر پولی از کل درآمد در مناطق شهری طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۵ ۱۷۰
- نمودار ۹- مقایسه سهم درآمدهای غیر پولی از کل درآمد در مناطق روستایی طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۵ ۱۷۰

س بررسی وضعیت اجتماعی و اقتصادی جوانان ...

نمودار ۱۰- نسبت خانوارهای با سرپرست جوان روستایی در هر دهک درآمدی

طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۹ (درصد) ۱۷۲

نمودار ۱۱- نسبت خانوارهای با سرپرست جوان شهری در هر دهک درآمدی

طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۹ (درصد) ۱۷۳

نمودار ۱۲- سهم جوانان سرپرست خانوار روستایی در هر دهک درآمدی

طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۹ (درصد) ۱۷۴

نمودار ۱۳- سهم جوانان سرپرست خانوار شهری در هر دهک درآمدی

طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۹ (درصد) ۱۷۵

مقدمه

جوانان یکی از مهم‌ترین سرمایه‌های کشور هستند. آن‌ها با توانمندی، استعداد و خلاقیت خود اقتصاد کشور را متحول نموده و پایه‌های توسعه آتی آن را تشکیل می‌دهند. سهم قابل توجه جمعیت جوان از جمعیت کل کشور، لزوم توجه ویژه و برنامه‌ریزی مناسب را برای استفاده بهینه از منابع موجود، جهت حل مسائل خاص مربوط به این زیر جامعه‌ی مهم کشور آشکار می‌سازد. تحصیل، اشتغال و ازدواج از مهم‌ترین مسائل جمعیت جوان کشور است که در برنامه‌های سوم، چهارم و پنجم توسعه نیز مورد توجه قرار گرفته است.

در بند ۱۳ سیاست‌های کلی برنامه‌ی پنجم توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی که دوره‌ی پنج ساله‌ی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ را پوشش می‌دهد، تقویت هویت ملی جوانان، فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب‌های اجتماعی آنان مورد توجه قرار گرفته است. برنامه‌ریزی جهت تحقق اهداف مذکور، مستلزم شناخت دقیق و همه‌جانبه‌ی مسائل مربوط به جوانان به تفکیک زیر گروه‌های خاص آنان می‌باشد. هدف این تحقیق، بررسی جوانان از جنبه‌های مختلف شامل تحولات جمعیتی، تحصیلات، ازدواج، مهاجرت و وضعیت اشتغال و بیکاری است.

جمعیت جوان هر کشور، بزرگ‌ترین سرمایه ملی و منبع تحولات عظیم اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی آن کشور است، از این‌رو مطالعه‌ی دقیق روندهای شاخص‌های جمعیتی این گروه و مقایسه آن با روندهای شاخص‌های جمعیتی کل کشور، منبع اطلاعات گرانبهایی است که برنامه‌ریزان و سیاست‌گزاران را در تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های کارآمد، راهنمایی می‌نماید.

تعریف آماری مصوب که از پذیرش گسترده‌ای در سطح بین‌المللی برخوردار است (سازمان ملل، ۱۹۹۲)، افراد در گروه سنی ۱۵-۲۴ ساله را به‌عنوان جوان در نظر می‌گیرد، هر چند اختلاف تعریف در بین کشورهای مختلف همچنان وجود دارد. به طور کلی نوع تعریفی که از جمعیت جوان می‌شود بستگی به زمینه کاربرد تعریف، می‌تواند متفاوت باشد. برای مثال، چنان‌چه هدف، تعیین گستره‌ی سنی باشد که انتظار می‌رود یک فرد وارد بازار کار می‌شود، تعریف آماری ۱۵-۲۴ ساله دیگر چندان معتبر نیست زیرا در شرایط مطلوب، این گروه سنی با کسب تحصیلات تا سطح مورد

نظر خود یا سطح مناسب از نظر خانواده و جامعه، برای تأمین معاش خود و یا خانواده‌اش وارد بازار کار می‌شود و پس از دستیابی به کار مناسب، علاوه بر این که رفاه خود و خانواده‌اش را فراهم می‌نماید، بازخورد سرمایه‌گذاری انجام شده در زمان تحصیل را به خانواده، اقتصاد و جامعه برمی‌گرداند.

از طرف دیگر چنانچه تعریف جوان را مبتنی بر ویژگی‌هایی فراتر از صرفاً سن قرار دهیم، نگاه جامعه‌شناسانه‌تری به آنچه که در واقع جوان تلقی می‌شود، مورد نیاز است. برای مثال می‌توان جوانی را به‌عنوان مرحله گذار از کودکی به بزرگسالی تلقی نمود که در این حالت، سنی که این گذار در آن اتفاق می‌افتد ممکن است در جوامع مختلف، حتی در داخل یک کشور، تفاوت قابل ملاحظه‌ای داشته باشد.

در ایران، مرکز آمار ایران افراد در گروه سنی ۱۵-۲۴ ساله را به‌عنوان جوانان در نظر می‌گیرد (سالنامه مرکز آمار ایران، ۱۳۸۸). در این پژوهش به تبعیت از تعریف مرکز آمار ایران، افراد گروه سنی ۱۵-۲۴ ساله به‌عنوان جمعیت جوان کشور در نظر گرفته شده‌اند. این تعریف، امکان مقایسه‌ی شاخص‌های ملی مربوط به جوانان را با شاخص‌های منطقه‌ای و بین‌المللی فراهم می‌سازد.

فصل اول

تعاریف و مفاهیم و شاخص‌ها

۱-۱- تعاریف و مفاهیم

در این بخش، تعاریف مهمترین واژه‌ها و مفاهیمی که در این گزارش به کار می‌روند بر اساس تعاریف و مفاهیم ارائه شده در نشریات سرشماری عمومی نفوس و مسکن، نتایج آمارگیری از نیروی کار و نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری و روستایی ارائه می‌شود.

جمعیت (جامعه مورد سرشماری)

اعضای همه خانوارهای معمولی ساکن، مؤسسه‌ای و گروهی که اقامتگاه معمولی آنان در زمان سرشماری در ایران قرار دارد و نیز اعضای تمامی خانوارهای معمولی غیر ساکن کشور، جامعه مورد سرشماری را تشکیل می‌دهند. اعضای هیئت‌های سیاسی و سفارتخانه‌های خارجی در ایران و افراد خانوار آنان جزو جامعه مورد سرشماری محسوب نمی‌شوند، اما ایرانیان عضو هیئت‌های سیاسی و سفارتخانه‌های ایران در خارج از کشور و افراد خانوار آنان، جزو جامعه مورد سرشماری به حساب می‌آیند.

خانوار معمولی

خانوار معمولی از چند نفر تشکیل می‌شود که با هم در یک اقامتگاه مشترک زندگی می‌کنند و با یکدیگر هم خرج هستند و معمولاً با هم غذا می‌خورند. در مواردی خانوار معمولی می‌تواند یک نفره باشد.

خانوار معمولی ساکن

آن دسته از خانوارهای معمولی که در اقامتگاه ثابت (مکان‌های محل سکونت ساخته شده از مصالح سخت و نیز چادر ثابت، آلونک، کپر و ...) سکونت دارد، "خانوار معمولی ساکن" نامیده می‌شود.

خانوار معمولی غیر ساکن

آن دسته از خانوارهای معمولی که در زمان سرشماری در اقامتگاه ثابتی سکونت ندارند، "خانوار معمولی غیر ساکن" نامیده می‌شوند. این دسته از خانوارها سه گروه زیر را در بر می‌گیرد:

۱- خانوارهایی که در زمان سرشماری در کوچ به سر می‌برند و یا در خارج شهرها و آبادی‌ها در سرپناه قابل حمل زندگی می‌کنند.

۲- خانوارهایی که در محل ثابتی زندگی نمی‌کنند و به‌طور مداوم محل زندگی خود را تغییر می‌دهند، مانند کولی‌ها.

۳- خانوارهایی که محل زندگی مشخصی ندارند و شب‌ها معمولاً در پارک‌ها، خرابه‌ها، زیرپل‌ها و ... بیتوته می‌کنند.

خانوار گروهی^۱

مجموعه افرادی که تمام یا اغلب آنان به دلیل دارا بودن شرایط خاص (به طور عمده داشتن ویژگی مشترک) اقامتگاه مشترکی را برای سکونت خود انتخاب کرده‌اند و به طور مشترک امور زندگی در آن اقامتگاه را اداره می‌کنند خانوار گروهی نامیده می‌شوند.

خانوار مؤسسه‌ای

مجموع افرادی که به دلیل داشتن هدف یا ویژگی‌های مشترک با هم در یک مؤسسه زندگی می‌کنند و آن مؤسسه بنابر مجوز یا بر اساس مقررات و ضوابط معینی مسئولیت منزل دادن (ارائه محل سکونت همراه با خدمات و تسهیلات) به آنان را بر عهده دارد خانوار مؤسسه‌ای نامیده می‌شود نمونه‌های مشخصی از خانوارهای مؤسسه‌ای عبارتند از:

پادگان‌ها و پاسگاه‌های نظامی و انتظامی، خوابگاه‌های دانشجویی که تحت مدیریت یکی از دانشگاه‌ها اداره می‌شود بجز خوابگاه‌های متأهلین، آسایشگاه‌های روانی، خانه‌های سالمندان، شیرخوارگاه‌ها، آسایشگاه‌های معلولین، زندان‌ها و ندامتگاه‌ها، پانسیون‌ها و خوابگاه‌های دانش‌آموزی.

شهر (نقطه شهری)

منظور از شهر، هر یک از نقاطی است که دارای شهرداری باشد.

آبادی (نقطه روستایی)

آبادی به مجموعه یک یا چند مکان و اراضی به هم پیوسته (اعم از کشاورزی و غیرکشاورزی) گفته می‌شود که خارج از محدوده شهرها واقع شده و دارای محدوده ثبتی یا عرفی مستقل باشد. اگر آبادی در زمان سرشماری، محل سکونت خانوار یا خانوارهایی باشد، "دارای سکنه" در غیر این صورت، "خالی از سکنه" تلقی می‌شود.

^۱ - در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ خانوارهای گروهی به عنوان بخشی از خانوارهای معمولی ساکن محسوب شده‌اند.